

9. Český stát za vlády LUCEMBURKŮ

- 1307 nový římský císař Jindřich Lucemburský (VII.) – má syna Jana
- Je dohodnut sňatek mezi Eliškou Přemyslovnou a Janem Lucemburským
- 1310 – Jan Lucemburský se ujímá českého trůnu → následuje vláda 4 lucemburků

IAN LUCEMBURSKÝ

- 1310 – 1346
- Přezdívalo se mu KRÁL CIZINEC - neuměl česky, nebyl příliš přijímán
- O vnitřní politiku se příliš nezajímal – byla to pro něj spíše okrajová záležitost
- Větší důraz kladl na zahraniční politiku a rytířské zápasy
- Přišel do krizi zničeného státu => šlechta a města měli hodně práv – vládli společně s panovníkem - o tuto pravomoc nyní měli přijít, což způsobilo nepokoje
- Aby mohl vládnout, musel podepsat Inaugurační (Nástupnický) diplom Jana Lucemburského
 - o Upravuje vládu J. Lucemburského
 - o Zavázal se ke společné vládě s českou šlechtou → duální vláda = stavy + šlechta
 - o Slíbil, že do úřadů nedosadí cizince
- Pod těmito podmínkami ho česká šlechta přijala za krále, Jan Lucemburský to sice podepsal, ale nedodržoval
- Roku 1313 zamřel římskoněmecký císař Jindřich IV. Lucemburský, otec Jana Lucemburského
- Jan měl za úkol zachovat říšskou korunu v rodině Lucemburků, ale byl moc mladý na to, aby byl císař → Jan svým hlasem kurfiřta podpořil Ludvíka Bavorského, který za to Čechám dal Chebsko
- Jan se zpočátku zabýval zahraniční politikou a v Čechách vládli cizí rádci, což se nelíbilo šlechtě a hrozila vzpourou → Jan proto odvolal rádce a do nejvyšších úřadů dosadil českou šlechtu
- Nejvýznamnější představitel opozice proti Janovi z řad české šlechty byl Jindřich z Lipé, který získal nejvyšší úřad
- Jindřich z Lipé se sblížoval s Eliškou Rejčskou (vdova po Václavu II. a Rudolfovi Habsburském) – kdyby si ji vzal, mohl by usilovat o trůn
- Politické šarvátky mezi Eliškou Přemyslovnou a Janem - Elišce se nelíbí, že má šlechta tak velkou moc
- Na Eliščino naléhání nechává českou šlechtu sesadit a dosadil zpět cizí rádce a Jindřicha z Lipé nechal uvěznit
- Šlechta znovu povstala, proto musel Jan pustit Jindřicha z Lipé a dosadit ho zpět
- Roku 1316 se Elišce přemyslovně narodil syn Václav (král Karel I. a císař Karel IV.)
- Téhož roku musel odjet Jan Lucemburský na pomoc císaři Ludvíku Bavorskému
- V roce 1317 se náhle vrátil do Čech, chtěl zde udělat pořádek, protože česká šlechta znovu dělala problémy
- Znovu sesadil šlechtu a dosadil rádce → šlechta znovu povstala → 1318 byl konflikt ukončen Domažlickým mírem
- Důsledkem bylo, že Jan Lucemburský rezignoval na upevnění své moci v Čechách a předal vládu šlechtě – nekorunovaným králem se stal Jindřich z Lipé

- Spor s Eliškou pokračoval a tak ji nechal uvěznit
- Po roce 1318 se Jan věnoval pouze radovánkám, cestoval po Evropě, účastnil se rytířských turnajů, bitev a různých válek – Jan se vracel do Čech jen, když mu došli peníze, ale díky cestování Čechy proslavily v Evropě a zajistil jim dlouhý mír

ZAHRANIČNÍ POLITIKA

- Jan Lucemburský byl dobrý diplomat
 - 1) Vůči svaté říši římské
 - o Ludvík Bavor X Jan Lucemburský
 - o Jan se vzdal kandidatury ve prospěch Ludvíka → získal za to Chebsko
 - 2) Vůči střední Evropě
 - o Opět převažovala politika diplomacie
 - o Snažil se vytvořit region spolupráce panovníků (Čechy+Polsko+Uhry)
 - o 1335 – konala se schůzka na Vyšegradě → slib o spolupráci, udržování míru a upevnění regionu
 - 3) Vůči Francii
 - o Silné č.-f. diplomatické vztahy (kvůli předkům a výchově Karla)
 - o Pomohl ve stoleté válce → byl zabit v bitvě u Kresčaku (1346)
- Před svou smrtí se Jan Lucemburský dočkal, že byl Václav (Karel) korunován na římskoněmeckého krále
- Díky mírové politice se Janu Lucemburskému povedlo rozšířit území o Chebsko, Slezská knížectví (Vratislavsko) (znak vratislavské orlice – orlice) a Dolní a Horní Lužici
- Prudký ekonomický rozvoj, obchodní křižovatka
- Stále zde byly silné stříbrné doly → Vznikla nová mince – zlatá = ZLATÝ FLORÉN

KAREL IV. (1346-1378)

- Narodil se 14.5.1316 v Praze jako Václav Lucemburský
- Když byl malý, došlo k roztržce mezi jeho rodiči
 - o Protože se dostal Jindřich z Lipé k moci, Eliška Přemyslovna utekla s malým Karlem (Václavem) na hrad Loket a Jindřich z Lipé přesvědčil Jan Lucemburského, že Eliška intrikuje proti němu ve snaze sesadit ho → Jan dobyl Loket a Karla (Václava) odebral Elišce a uvěznil ho na hradě Křivoklát, poté ho poslal do Francie ke svému strýci, francouzskému králi Karlu IV. Sličnému, aby ho vychoval a vzdělal
- Zde definitivně získal jméno Karel a oženil se s Blankou z Valois
- V patnácti letech byl povolán Janem Lucemburským do bojů v severní Itálii, kde byl neúspěšný – roku 1333 proběhla bitva u Ferrari mezi Lucemburky a ligou severoitalských měst s podporou papeže → Karel prohrál a vrátil se do Čech
- Karel byl velice zklamán, Čechy byly velmi zanedbané vládou jeho otce, Pražský hrad byl zchátralý, královské hrady a statky rozprodány nebo zastaveny
- Otec mu udělil titul markraběte moravského a učinil ho zástupcem v českých zemích
- Karel chtěl Čechy obnovit, tak začal jednat se šlechtou a dával jim důležité úřady → základ budoucí královské rady
- Šlechta mu schválila mimořádnou daň, aby mohl nakoupit zpět královský majetek a měšťanstvo dokonce Karlovi půjčilo peníze

- Karel rozdával různá privilegia městům a klášterům, čímž si zabezpečil budoucí oporu
- Roku 1337 došlo k hádce mezi Janem a Karlem – měli rozdílné názory na vnitřní a mezinárodní politiku → Jan zbavil Karla titulu markraběte
- Roku 1340 se usmířili, pomohl jim v tom tehdejší papež Klement VI. (bývalý vychovatel Karla)
- Roku 1346 byl Karel zvolen římskoněmeckým králem - spíše vzdorokrál, protože císařem byl Ludvík Bavor
- Měsíc na to zemřel Jan Lucemburský a Karel se stal českým králem – Karel I.
- 1347 zemřel římskoněmecký císař Ludvík Bavor
- 1347 vznikl pojem ZEMĚ KORUNY ČESKÉ
 - o Hlavní: České království
 - o Vedlejší: Markrabství moravské, Slezská knížectví, Horní a Dolní Lužice, Braniborsko (pouze dočasně), Horní Falc (pouze dočasně), Lucembursko (formálně, dočasně)
 - o Právně vymezeno území – Německo na ně nemělo nárok
- 1355 byl císařem zvolen Karel, jako Karel IV.
- Roku 1356 vydal Karel IV. velmi důležitou listinu, základní zákon pro Svatou říši římskou – Zlatá bula Karlova
 - o Určovala definitivní počet kurfiřtů – 7 = 4 světských + 3 církevní
 - o Jeden z kurfiřtů světských byl český král, který měl rozhodující postavení
 - o Potvrdila nezávislost Čech vůči říši
- BOHEMOCENTRISUMUS - vztah mezi českým státem a říší, snažil se skloubit obě funkce a centrum přenáší do Prahy, která se tak stala hlavním politickým centrem
- **ZAHRANIČNÍ POLITIKA**
 - o Karel byl velmi dobrý DIPLOMAT – sňatková politika
 - o Nezapojoval se do válek
 - o Zaměřil se na podepisování smluv mezi státy
 - o Itálie (papež), Francie (spojenec), Polsko, ...
- **CÍRKEVNÍ POLITIKA**
 - o Spolupráce s církví - udržoval velmi dobré vztahy
 - o 1344 bylo v Praze založeno arcibiskupství, což bylo potvrzeno díky dobrým vztahům s církví
 - o První arcibiskup - Arnošt z Pardubic
 - o Byl velmi zbožný, sbíral ostatky svatých – sv. Kateřina
 - o Vyžadoval, aby se církev nepletla do politiky
 - o 1378 – vypuklo velké papežské schizma (rozkol), které Karel IV. nestihl vyřešit
- Snažil se pozvednout České království na evropskou úroveň
- Karel nechal v Praze založit:
 - o Roku 1344 položil základní kámen Katedrály sv. Víta na Pražském hradě
 - Spolu s prvním pražským arcibiskupem byl Arnošt z Pardubic
 - Katedrála byla stavěna od roku 1344 do roku 1929
 - Prvním architektem byl Matyáš z Arrasu a druhým Petr Parléř
 - Složila jako pohřebiště českých králů
 - o Nechal založit pražské arcibiskupství – mohl mu přítel papež Klement VI.
 - o Nechal zhotovit korunovační klenoty, které nepovažoval za svůj majetek, ale za symbol české státnosti
 - Vlastníkem klenotů byl podle něj sv. Václav – český patron

- Svatováclavská koruna, jablko, žezlo a nádoba na svatý olej
- Meč svatého Václava (v křížku byl kus jeho kosti)
- 1347 byl postaven klášter Emauzy
- 1348 založil Nové město v Praze a rovnou ho opevnil
- 1348 nechal postavit Karlštejn
- 1348 založil Karlovu universitu – podle francouzské Sorbony – měla 4 fakulty
 - První ve střední Evropě
- 1357 položil základní kámen Karlova mostu, který nahradil původní Juditin most, ten byl střen při povodních
- Nechal postavit Hradčany – budovaly se zde domy pro lidi pracující na Hradě
- Zakládal hrady i v říši
- Nechal postavit Hladovou zeď – dal práci lidem, který ji potřebovali
- Karel měl celkem čtyři manželky:
 - Blanka z Valois
 - Zemřela brzy
 - Anna Falcká
 - Získal Horní Falc
 - Anna Svidnická
 - Získal Svidnicko
 - Karlovi porodila syna Václava, který se stal králem Václavem IV.
 - Alžběta (Eliška) Pomořanská
 - Byla matkou Zikmunda Lucemburského a Jan Zhořeleckého
- Před smrtí rozdělil své dědictví mezi mužské potomky
 - Václav (IV.) český a římskoněmecký král
 - Zikmund vládl v Braniborsku
 - Jan vládl v Horní a Dolní Lužici

VÁCLAV IV. (1378 – 1419)

- Když nastoupil na trůn po smrti otce, byl už českým králem a římskoněmeckým králem
- Nedosáhl funkce císaře a do smrti si neudržel ani německou korunu
- Docházelo k postupnému úpadku zemí, nedosáhl takového území jako Karel IV.
- Byl považován za neschopného lenocha a opilce
 - Byly na něj kladeny příliš velké nároky, protože všichni čekali, že bude na úrovni Karla IV.
- V celé Evropě se začínal projevat krize pozdního středověku

EKONOMIKA A HOSPODÁŘSTVÍ

- Projevoval se úpadek českého obchodu a království
- Přestávali být konkurence schopné
- Snižovala se úroveň řemesla, protože nebyla v kontaktu se zahraničím
- Docházelo ke snižování množství drahého kovu ve zlatém groši, čímž se snižovala jeho hodnota
- 1380 – zasáhla největší morové epidemie (až 30% obyvatelstva zemřelo)
- Tento rok byl zlomovým rokem úpadku
- Snižovala se životní úroveň lidí - ti situaci řešili například krádežemi → Vznikala LAPKOVSKÁ BRATRSTVA
 - Přepadávání a únosy obchodníků → Požadovali výkupné – dělali to nejen chudí lidé, ale také šlechta (ta která zchudla)
 - všichni se vyhýbali Čechům, protože se obávali, že je někdo okrade

- Václav vládl bez koncepce a bez plánu, neměl žádné priority
 - o neuměl si vybrat rádce, obklopoval se skupinou lidí, kteří se mu jen pochlebovali = MILCI
 - Jsou to lidé, kterým Václav udělil majetek za nic, oni se pouze baví, pochlebují a nic nedělají

CÍRKEV

- Václav se dostal do sporu s církví = PAPEŽSKÉ SCHIZMA (1378)
- Václav tedy vyhlásil politiku neutrality = problém církve se ho „netýkal“
- Do Říma vyslal svého bratrance Jošta Moravského (velvyslanec) → v tu chvíli upadá v nemilost v Německu, ale i u české církve:
 - o JAN Z JANŠTEJNA – pražský arcibiskup
 - Kritizoval neutralitu – zastával názor, že král by měl situaci řešit
 - Dal Václava do klatby → Václavovi milci pak zase drancovali církevní majetek (jako odplata)
- Zemřel Jan z Nepomuku = osobní zpovědník královny Žofie
 - o 1729 – kanonizován
 - o Odmítl prozradit zpovědní tajemství o tom, že královna je nevěrná a tak ho mučili a zabili
- po těchto událostech Václav definitivně utekl z Čech, do smrti bojuje s českými arcibiskupy – otevřený střet => podporoval Jana Husa
- Měl spory i s vysokou šlechtou
 - o Šlechtě se nelíbila jeho laxnost vůči domovu i Německu
 - o Nelíbilo se jim, že upřednostňuje nižší šlechtu, které dává moc a majetek
- 1394 se vzbouřila PANSKÁ JEDNOTA a byl uvězněn
 - o Spojí se se Zikmundem Lucemburským (byl uherským králem)
 - o Zastal se ho bratr Jan Zhořelecký a vykoupil ho
 - o Václav musel přijmout požadavky šlechty
- Roku 1400 byl sesazen z říšského trůnu, protože zanedbával povinnosti
- 1402 byl zajat Zikmundem a vězněn
- Zikmund se snažil za Václava vládnout, ale znemožnil se a byl vyhnán
- Václav IV. se vrátil zpět na český trůn
- Roku 1409 vydal Dekret kutnohorský z podnětu mistra Jana Husa
 - o Měnil poměr hlasů na Karlově Universitě
 - o Před dekretem měli cizinci 3 hlasy a Češi 1 → teď to bylo naopak Češi 3 hlasy a cizinci 1
- Cizí profesori a studenti opustili universitu a odešli do Lipska nebo do Heidelbergu
- Sice poklesla úroveň, ale UK se alespoň počestila
- Ke konci jeho vlády propuklo husitské hnutí a na jeho začátku roku 1419 Václav IV. zemřel

GOTIKA

- 12. – 15. Století
- Ucelený umělecký sloh po celé Evropě
- Je typický pro vrcholný a pozdní středověk
- Přišla spolu s mocí francouzské rodové linie Kapetovců
- Šířili ji převážně mnišské řády jako benediktini, františkáni a cisterciáci
- Název má podle kmene Gótů, který žil na území Francie, gotice se také říkalo, že byla barbarská, protože třeba renesance a humanismus vycházeli z antiky

VZDĚLANOST

- Byla silně svázaná s církevním prostředím
- Objevovala se snaha rozumově vysvětlit církevní dogmata (scholastika)
- Vzdělanost byla založena na víře, ne na vědě
- Vyučovalo se v latině
- Nejvyšší vzdělání poskytovaly od 12. století univerzity
- Dělení univerzit
 - o Filosofická (základní) učila sedm svobodných umění
 - 1. Stupeň (trivium) → gramatika, rétorika, logika
 - 2. stupeň (quadrivium) → aritmetika, geometrie, astronomie, hudba
 - Po dokončení filosofické fakulty student získal titul bakalář a mohl pokračovat
 - o Právnická
 - o Teologická
 - o Lékařská
- Po ukončení celé univerzity byl absolventu udělen titul mistr a mohl učit na jedné z fakult
- V čele fakulty stál lektor
- První univerzity
 - o Itálie – Padov, Bologna
 - o Francie – Sorbonna
 - o Anglie – Oxford, Cambridge
 - o Španělsko – Salamanca
 - o Čechy – Karlova univerzita v Praze, první ve střední Evropě
- MĚSTSKÉ ŠKOLY
 - o ve větších městech
 - o Pro základní vzdělání (číst, psát)
- FARNÍ ŠKOLY - Okolo fary

KULTURA

- Kultura je spojená s rytířskou kulturou
- Ideálem je rytíř – čest, odvaha, loajalita
- V aristokratických kruzích
- Vzniká nová etiketa
- Kult ženy = žena má důležitější postavení – z duchovního i světského hlediska (Panna Marie) (Platonická láska muže a ženy)

LITERATURA

- HRDINSKÝ EPOS
 - o Oslavné epické básně
 - o Píseň o Sidovi, Rolandovi, Alexandrovi, Beowulf
- MILOSTNÁ LYRIKA – Tristan a Izolda
- TRUBADURSKÉ PÍSNĚ => trubadúr = pěvec (další ideál)
- Literatura tehdejší doby měla vliv na rozvoj národních jazyků
 - o Dalimilova kronika (14. Století) – česká památka

UMĚNÍ

- 12. – 15. Století
 - o RANÁ GOTIKA – 12. – 13. Stol.
 - o VRCHOLNÁ GOTIKA – ½ 13. – ½ 14. Stol.
 - o POZDNÍ GOTIKA – ½ 14. – 15. Stol.
- Nevychází z antiky

- Vysvětluje principy křesťanského světa
- Vzniká ve Francii (12. Století), postupně se šíří do zbytku Evropy
- V Česku se čerpá Gotika přes Německo
- Morava se inspiruje od Uher a Rakouska

ARCHITEKTURA

- Jejím cílem je zdůraznit moc a postavení církve = hlavní mecenáš
- Znaký:
 - o Vertikalismus – výška a štíhlost (mají se dotknout Boha – sepnuté ruce k bohu)
 - o Křížová klenba, lomený oblouk
 - o Tenčí zdi
 - o Žebrový opěrný systém budovaný zvenku
 - o Větší zdobnost
 - o Zdobný portál, složitá okna – dominantní barevné sklo
 - o Věžičky
 - o Figurální chrliče
- Stavební materiál: kámen, cihly, 8-11 cm vysoké, dřevo
- SVĚTSKÉ STAVBY
 - o Rozvoj městské architektury (na základě urbanistických plánů = šachovnicové plány)
 - o V čele patriciát = nejbohatší vrstva
 - o Na okrajích chudina, sirotčince a špitály
 - o Úzké domy nalepené na sobě
 - o Zdobené štíty
 - o Dvoupatrové
 - dole dílna, krámk (=) pro živobytí
 - nahoře obytné prostory
 - o Bohatší měli sklep
 - o Dvorek na zvířata, toaleta
 - o Radnice, kostely, školy
 - o Hrad: sídlo aristokracie (strategická funkce)
 - Zvíkov, Bezděz
- CÍRKEVNÍ STAVBY
 - o Kostely, kláštery, katedrály (vrchol)
 - o Cathedra = stolec (biskup a papež)
 - o Katedrála
 - Vícelodní (hlavní a boční)
 - Vysoké = vertikála (spojení člověka a Boha)
 - Tenké stěny = opěrný systém, katedrální systém
 - Notre Damme (Francie), v Kolíně nad Rýnem, V Ramešti (Francie), sv. Víta, sv. Ducha v Hradci Králové, v Leonu
 - Katedrála sv. Víta:
 - Nechal ji postavit Karel IV. (=) přestavba z kostela
 - Petr Parléř, před ním Matyáš z Arrasu
 - Jsou zde pohřbení čeští králové (Jiří z Poděbrad, Karel IV.)

SOCHAŘSTVÍ

- Pokus o realismus
- Plastiky
 - o výzdoba interiérů
 - o přírodní motiv, světci, chrliče

- individuální zachycení obličeje – emoce
- mariánský kult: panenka Marie
 - madony (s miminkem)
 - pieta (s Ježíškem sejmutým z kříže)
 - dřevo, polychromované (barevné), vždy oblečené

MALÍŘSTVÍ

- Snaha o realismus, pokus o individualitu
- Ploché obrazy
- Používají se barvy (modř, růž, bílá, černá)
- Především církevní charakter:
 - Fresky
 - desková malba (na oltáři)
 - anonymní (jediný mistr Teodorik, mistr Třeboňský, Vyšebrodský)
 - knižní malby: iluminace (církev, příroda, zvířata)

UMĚLECKÁ ŘEMESLA

- umělecký nábytek
- šperky, zlato, relikviáře
- rozvoj hudby